

МУЗЕЙ-МАЙСТЕРНЯ І. П. КАВАЛЕРІДЗЕ В СУЧАСНОМУ СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Анотація. Зростання ролі музеїв у збереженні історичної пам'яті народу та їх вплив на сучасне життя суспільства виносить на порядок денний важливі питання вивчення і популяризації пам'яток, які впродовж значного періоду залишалися викресленими з культурно-історичного контексту. У статті розглянуто історію створення Музею-майстерні І. П. Кавалерідзе у місті Києві. Аналізуються матеріали та експонати музею, які представляють творчість видатного українського скульптора, кінорежисера, сценариста та драматурга.

Ключові слова: музей, творчість, скульптура, кіно, експозиція.

Аннотация. Возрастание роли музеев в сохранении исторической памяти народа и их влияние на жизнь современного общества ставит на порядок дня важные вопросы изучения и популяризации памятников, которые в продолжении значительного периода оставались вычеркнутыми из культурно-исторического контекста. В статье рассмотрена история создания Музея-мастерской И. П. Кавалеридзе в Киеве. Анализируются материалы и экспонаты музея, представляющие творчество выдающегося украинского скульптора, кинорежиссера, сценариста и драматурга.

Ключевые слова: музей, творчество, скульптура, кино, экспозиция.

Summary. Given the social and cultural transformations that define the current stage of development of Ukrainian society, there is growing interest in the national historical and cultural heritage. Unique monuments of history and culture, manuscripts, documents, collected and carefully preserved in museums play an important role in educating the young generation of spiritual

З тих часів, як з'явилися музеї, вони не тільки несуть знання, а й своїми багатими і унікальними колекціями відтворюють національний характер народу, його культуру, традиції, відповідають на численні запитання минулого і сучасного. Музеї — це культурно-освітні та науково-дослідні заклади, призначені для вивчення, збереження та використання пам'яток історії, матеріальної і духовної культури. За умов соціокультурних трансформацій, що визначають сучасний етап розвитку українського суспільства, спостерігається зростання інтересу до національної історико-культурної спадщини. Зростання ролі музеїв у збереженні історичної пам'яті народу та їх вплив на сучасне життя суспільства виносить на порядок денний важливі питання ви-

and moral values. It is the example of the life, struggles and work of prominent Ukrainian youth brings a sense of self-respect and dignity, of respect for the memory of national heroes and artists. By the personalities that left their mark in the history of Ukraine, whose legacy is a whole layer in the history of national art and is read in the context of the era as an integral component of weighty cultural and artistic life belongs to Ivan Kavaleridze — outstanding Ukrainian sculptor, film director, screenwriter, playwright, theatre worker, People's Artist of Ukraine. He recorded in his monuments, sculptures, films, and plays the most significant milestones in the history of his native land, ahead of his time, inspiration, folk, original creative achievements. The article describes the Kavaleridze Museum-studio history in Kiev. It analyses the materials and museum exhibits representing the creativity of the outstanding Ukrainian sculptor, filmmaker, screenwriter and playwright. Scientific concept of the stock of the museum-studio involves concentration in the whole museum heritage of the master and detailed study of his scattered collection return to the Kavaleridze museum. The exposure scenario included snippets from movies and films I. Kavaleridze about it. Fragments from films and excerpts from plays are demonstrated during the events. There is a fruitful collaboration with the National Union of Filmmakers, Artists and Writers of Ukraine, with Dovzhenko film studio, including its museum, research institutions, museums, archives, sculpture department of the Ukrainian Academy of Arts. Multifaceted talent of Kavaleridze is whether in sculpture or film attracted great attention of art historians, critics and public figures. I. P. Kavaleridze museum-studio is trying to adequately represent his work and do further search work, turning in the context of Ukrainian culture artist name on the individual European level and value.

Key words: museum, creativity, sculpture, film, exposure.

вчення і популяризації пам'яток, які впродовж значного періоду залишалися викресленими з культурно-історичного контексту.

Оригінальні пам'ятки історії і культури, рукописи, документи, зібрані і дбайливо збережені в музеях, відіграють велику роль у вихованні молодого покоління духовних і моральних цінностей. Саме на прикладах життя, боротьби і творчості найвидатніших українців молодь виховує в собі почуття самоповаги і гідності, поваги до пам'яті національних героїв і діячів культури. До особистостей, що залишили помітний слід в історії України, чий доробок є цілим пластом в історії національного мистецтва і прочитується в контексті епохи як невід'ємна вагома складова її культурно-мистецького життя,

належить Іванові Петровичу Кавалерідзе — видатному українському скульптору, кінорежисеру, сценаристу, драматургу, театральному діячеві, народному артистові України. Він зафіксував у своїх пам'ятниках, скульптурах, фільмах та п'єсах найвизначніші віхи історії рідної землі, випереджаючи час своїм натхненням, народною мудрістю, оригінальними творчими здобутками.

Аналіз опублікованих джерел, в яких досліджується життєвий шлях і творчість І.П. Кавалерідзе таких, як праці С. Безклубенка, Н. Капельгородської, С. Зінич, О. Синько, Д. Горбачова, Є. Глуценка, О. Парфенюк та ін. свідчить, що важлива для мистецтвознавства і художньої практики творча спадщина І. Кавалерідзе не була вивчена належним чином, але є актуальною в сучасних українських умовах і потребує подальшого дослідження. Адже відроджуючи забуті й маловідомі імена діячів української культури, творчість яких за радянських часів через ідеологічні мотиви була обмежена або заборонена, важливо не тільки зібрати відомості й матеріали щодо творчого доробку, а й дослідити та переосмислити їх значення з позицій сучасного українського культурного простору. Саме ці засади були покладені в основу діяльності Музею-майстерні Івана Кавалерідзе Постановою Кабінету Міністрів України і Міністерства культури і мистецтв України “Про використання творчої спадщини видатного українського скульптора, кінорежисера і кінодраматурга Івана Кавалерідзе” та “Скульптор І.Кавалерідзе у відродженні історичного обличчя України”.

Історія виникнення Музею-майстерні І.П. Кавалерідзе у місті Києві, що на Андріївському узвозі, 21, почалася з ініціативи Ростислава Олександровича Синька, якому спало на думку створити постійне місце збереження та систематизувати творчі доробки майстра саме тут. Адже літом 1911 року в цьому будинку одну із кімнат зняв під майстерню скульптор Іван Кавалерідзе де ліпив на конкурс скульптуру-метрівку княгині Св.Ольги. Сам будинок був побудований на початку 1890-х років за проектом архітектора Володимира Миколаєва для проживання настоятеля Андріївської церкви. Тут жив Федір Іванович Тітов (1864–1935) — протоієрей, доктор богослов'я, історик, бібліофіл, настоятель Андріївської церкви в 1896–1918 роках. Отже, 15 листопада 1993 року вийшло Розпорядження №17 представника Президента про ство-

рення в Києві Музею-майстерні І.П. Кавалерідзе згідно з дозволом Ради Міністрів України від 28 червня 1990 року № 990/25. На посаду директора було призначено засновника музею, заслуженого працівника культури України Ростислава Олександровича Синька. Музей-майстерня протягом всього часу існування пропагує багатогранну й оригінальну творчість Івана Кавалерідзе, сприяє втіленню в життя його нездійснених задумів, активно популяризує роботи талановитих художників і скульпторів України, які розвивають кращі національні традиції в образотворчому мистецтві. Основні напрямки роботи музею забезпечуються відділами: експозиційним, фондовою роботи, науково-освітньої роботи, реставраційно-виробничим. Особлива увага приділяється науково-дослідній роботі, оскільки сучасна тенденція (і про це сказано у щойно прийнятому законі про музеї та музейну практику) офіційно розглядає музеї як повноцінні науково-дослідні установи, котрі на практиці такими і є, оскільки і за наповненням, і за трактуванням експозицій, і за всіма іншими видами діяльності стоїть, у першу чергу, наукова робота. У зв'язку з цим передбачається вивчення і популяризація всіх сторін життя і діяльності І.Кавалерідзе, видання монографії про творчість майстра, укладання “Хроніки” а, згодом, і “Літопису” життя митця, ілюстрованого “Каталогу” всієї скульптурної спадщини Івана Кавалерідзе, збірника наукових праць працівників музею, каталогу музейного фонду, довідника осіб, з якими спілкувався Івана Кавалерідзе, упорядкування його мемуарів.

Наукова концепція фондової роботи передбачає зосередження в музеї всієї спадщини майстра і детальне її опрацювання, повернення до Музею-майстерні І.П.Кавалерідзе його розпорошеної колекції. До сценарію огляду експозиції внесені фрагменти з фільмів І.Кавалерідзе та кінострічок про нього. Фрагменти з фільмів та уривки з п'єс демонструються і під час проведення масових заходів. Проводиться плідна співпраця з національними спілками кінематографістів, художників і письменників України, з кіностудією ім. О.П. Довженка, зокрема з її музеєм, науковими установами, інститутами НАН, музеями, архівами, кафедрою скульптури Академії мистецтв України.

Творчий шлях Івана Петровича Кавалерідзе (1887–1978) співпав з часом, який потребував розробки та пошуку нових форм світосприйняття.

Своєю творчістю І. Кавалерідзе розробляв оригінальні методи художнього освоєння матеріалу, будь то у кіно, драматургії чи скульптурі. Історичні перетворення і перехід від реалізму XIX ст. до модерністських течій XX ст. знайшли відображення в його творах, що дозволяє нам по-новому оцінити внесок Івана Кавалерідзе в національну і світову культуру.

У дослідженнях спадщини майстра тривалий час панували псевдо науковість і тенденційність. Аналізуючи доробок І. Кавалерідзе, не завжди було належне розуміння його творчості з боку критиків, які намагалися навішувати всілякі образливі ярлики, пов'язані з негативними визначеннями формалізму, символізму, модернізму, кубізму. Проте на початку 1980-х років з'явилися ґрунтовні роботи і статті, що змінили ситуацію, значно активізували інтерес до постаті І. Кавалерідзе, якого сприйняли як новатора й видатного майстра.

До Музею-майстерні І.П. Кавалерідзе були передані матеріали із архіву Івана Петровича, що засвідчують багатогранність його таланту. Це матеріали проектів, ескізи, малюнки, портрети, живописні роботи, платівки. У фондах музею знаходяться гіпсові та бронзові скульптури, проекти пам'ятників, які були виконані майстром, копії кінофільмів, сценарії до фільмів — все, що представляє художню спадщину митця. Експозиція побудована таким чином, щоб дати найкраще уявлення про творчість Івана Кавалерідзе. Нині облаштовується меморіальна кімната митця, до якої входять меблі, особисті речі, що були передані Ростиславом Синьком. Колектив музею намагається відтворити і зберегти ту атмосферу, в якій жив і працював майстер. У музеї зберігається перехідна модель пам'ятника княгині Ользі (перший варіант з мечем в руці), у якій меч було замінено на нагрудний хрест по рекомендації комісії в 1911 році. Відновлений монумент 1996 року, встановлений на Михайлівській площі у Києві, і сьогодні виглядає незвично. Можна уявити враження, що його справив він у 1911 році, не зважаючи на політичні суперечки, котрі виникли через негативне сприйняття загальної концепції. Проект пам'ятника великій княгині Ользі, поданий І. Кавалерідзе на конкурс, удостоївся першої премії. “Монумент Ользі являє собою динамічну й виразну групову композицію. В центрі знаходиться фігура княгині Ольги, праворуч — Андрій Первозваний, який вказує на міс-

це, де виникне Київ, ліворуч — перші слов'янські просвітителі Кирило і Мефодій. Як визначають мистецтвознавці, пам'ятник був цікаво втілений як за змістом, так і за композицією, “пластичне вирішення пам'ятника, навіть кольорове поєднання білого портландського цементу, мармурової крихти і річкового піску справляли прекрасне враження та свідчило про те, що у молодого митця визначились неабиякі задатки скульптора-монументаліста”, — зазначав А. Німенко [1]. Постаць Ольги далека від аскетизму, вона вражала узагальненістю і разом з тим — життєвістю, внутрішнім динамізмом. Це була, перш за все, не свята — а державний діяч. Якщо правиця княгині мирно лежала на грудях, то ліва рука енергійно стискувала плащ, демонструючи велику силу характеру і твердість, що були їй притаманні, характеризували її як правительницю і політика. Митець розумів, що пам'ятник Ользі не може стати лише ілюстрацією історії, не повинен він порушувати й загальне архітектурне обличчя Києва, бути чужорідним тілом цього старовинного міста” [1].

Нечисленні монументи тодішнього Києва споруджувались за одним принципом. Фігура історичної особи поєднувалась з алегорично втіленими атрибутами її діяльності. Робота І. Кавалерідзе являла собою чотирифигурну композицію, в основу якої було покладено тризуб, що було новим на той час вишцем.

У роки радянської влади під гаслом втілення у життя ленінського плану монументальної пропаганди на Україні споруджується низка пам'ятників, присвячених героям революції, тодішнім партійним діячам, письменникам. Серед робіт І. Кавалерідзе, створених у ці роки, найцікавішими, стали перші зразки українського авангарду в пластиці. На жаль, пам'ятники Т. Шевченку в Сумах (1926) та пам'ятник Артему в Бахмуті “Слава праці” (1924) не збереглися. Скульптури на будинку “Дім вугілля” в Харкові 1927 року, проект меморіалу Кобзареві на Тарасовій горі 1926 р., ескізи монументів І. Франку — всі ці проекти робіт зберігаються в музеї і під час експозиції відвідувачі можуть оцінити шедеври майстра за цими проектами.

Іван Кавалерідзе після лютневої революції повернувся з Петрограду в Ромни, де споруджує у 1918 році пам'ятник Тарасу Шевченку з бетону. Постамент нагадував за формою піраміду і курган. Фігура, встановлена зверху цієї “глиби”, здавалася

велетенською, якоюсь особливо значною. Вираз обличчя поета зосереджений, спокійний, голова схилена вниз. Поза невимушена, розслаблена. Кобзар замислився, відпочиває. У 1927 році Іван Кавалерідзе поставив пам'ятник Артему у Слав'яногорську, який височить й досі, витримавши артилерійські залпи і бомбардування часів Другої Світової війни. Залізобетон, на якому зупинив свій вибір автор, виправдав свої чудові конструкційні якості та декоративні властивості. Він привабив митця своєю високою технологічністю, гарними механічними якостями, відносно дешевиною та грандіозними можливостями декоративних засобів. Можливості цього матеріалу виявилися новаторськими і дивовижними для прихильників традиційної бронзи, мармуру і граніту. Його застосування прийшлося на кінець XIX — початок XX ст. В 1901–1902 рр. В.Городецький успішно використав у Києві залізобетонні скульптури для прикраси фасаду свого маєтку — “Будинку з химерами”. А введення мармурової крихти й мінеральних фарб давало можливість отримати різноманітні варіанти оздоблення.

Неповторність, вміння надати відомим, здавалося б, образам пластичної довершеності, виявляючи в них головне, стають провідною рисою всіх робіт майстра. Саме зв'язок з культурою рідного народу, невпинне прагнення її збагатити зробили творчість цього непересічного митця справді національною, визначили його провідне місце в становленні українського скульптурного авангарду, який лише тепер почали вивчати і цінувати. Хоча свого часу І.Кавалерідзе було оголошено “кубістом” у виступі тодішнього першого секретаря ЦК КППС М.Хрушова перед творчою інтелігенцією 8 березня 1963 р., який до того ж назвав його пам'ятник Артему у місті Бахмуті “потворним формалістичним пам'ятником” й “жахливим видовищем” [2]. Не випадково Олесь Гончар, тавруючи потворні соцреалістичні споруди, висловив впевненість у тому, що в Києві та інших містах сучасної України “замість бездарних тоталітарних пам'ятників зйдуть на п'єдестали справжні художні шедеври, що їх свого часу нам пропонували Олександр Архипенко та Іван Кавалерідзе” [3, 9]. Визначаючи свою позицію у творчості, І.Кавалерідзе завжди стверджував, що прагнув досягти третього поверху. В одному з своїх інтерв'ю він пояснював суть цієї ідеї: “Є три поверхи творення. У скульптурі, приміром, перший поверх — схожість з натурою. Не випадково ка-

жуть: “Він на портреті як живий!”. Другий поверх — втілення у конкретному характері головних рис свого часу, суспільства. Варто прагнути оспівувати не окрему людину, а народ, що вона його уособлює. Третій поверх — особистість митця” [4, 164].

Багатогранний талант Кавалерідзе будь-то в скульптурі, чи кіно привертає велику увагу мистецтвознавців, критиків та державних діячів. Історія мистецтва знає чимало майстрів пензля, які прийшли в кіно, щоб реалізувати там свій творчий досвід. Та все ж Іван Кавалерідзе прийшов у кіно уже знаменитим скульптором, який прагнув експериментувати в цій новій для нього сфері. В фільмах Іван Кавалерідзе дивує нас своїми режисерськими знахідками, які вплинули на подальший розвиток українського кінематографу. Його експериментування і дослідження в мистецтві, як кожної талановитої людини, далеко не завжди знаходили розуміння у керівництва, часом відверто замовчувались, ігнорувались або часто ставали приводом для дискусій. Історична тема дістає своє втілення в екранізаціях, які здійснював кінорежисер, поєднуючи естетичні принципи і прийоми кінематографа і скульптури, долаючи плоскість одного і статурність іншого, відображаючи образи кіно у скульптурних композиціях і портретах, тяжіючи до узагальнення й символічності. Станкові скульптури “Бунт”, “Мільйон років”, “Журавлі летять”, “Отче наш...”, “У глибині сибірських руд” створені майстром, цікаві за своїм філософським характером та змістом, вони надихають на роздуми про вічну красу, зміст життя.

У такого майстра як Кавалерідзе, роботи глибоко западають у серце глядачеві, завдяки великій художній силі, правді й майстерності. “Сюжет у творах Кавалерідзе — не просто буденна історія, що відбувається з якимись людьми, а велика драматична подія з життя народу. Епічний розмах його фільмів дозволяє висвітлити факти глибокого суспільного й історичного значення” [5, 10]. Фільм “Злива” (1928) був створений під враженням побаченого спектаклю “Гайдамаки” Л.Курбаса у театрі “Березіль”. “Перекоп” (1930), “Штурмові ночі” (1931) — фільми про героїв громадянської війни і будівництво Дніпровської гідроелектростанції та Харківського тракторного заводу. “Коліївщина” (1932) — фільм найвищого гатунку, мав бути першим звуковим фільмом, але так як перероблявся 17 разів, то цього не сталося. Мова йде про першу час-

тину задуманої автором трилогії; другою став фільм “Прометей” (1935), третя частина “Дніпро” так і не відбулася. Ці стрічки, як і “Злива”, були присвячені виступам коліїв 1768 р. Після “Прометея” Івану Кавалерідзе заборонили ставити історичні фільми, звинувативши в націоналізмі. Хочеться нагадати слова нашого геніального письменника Олеса Гончара, який шанобливо ставився до майстра: “Перед ким заборгувала Україна, так це перед Кавалерідзе. Все життя його кривдили... Надіслали оце матеріали конференції по його творчості. Яка гігантська постать! Кавалерідзе й Архипенко. Що сиділи колись у Києві на одній парті, — це ж два твоїх геніїв, Україно! А такі різні долі... (Із щоденників Олеса Гончара. 27.06.1992р.) [3, 9].

“Наталка Полтавка” (1936), “Запорожець за Дунаєм” (1937) були першими кінооперами в Україні, які створив кінорежисер, а ще він запропонував акторам задалегідь записану фонограму, яку озвучували відомі актори. Пройшов певний час — 23 роки, як повернувся майстер до кінематографії і зняв кінокартину “Тригорій Сковорода” (1958), де філософ постає історичним носієм правди і боротьби за народ. Кінодрама “Повія” (1961) стала останньою роботою Майстра у творчості кіно. Майстер працював до останнього подиху. Завжди мав що сказати в мистецтві. Складав за рік до смерті творчі плани на десятиліття (п’ятирічки вважав мало продуктивними), мріяв власноруч реставрувати пам’ятник Тарасу Шевченку в Полтаві, поставити пам’ятник Лесі Українці в Гадячі. Виношував задум створення кількох п’єс. Сімдесят років його життя віддано мистецтву, невтомний майстер не знав спокою в свої 90 років, створив значний і величний пам’ятник з бронзи філософу Григорію Сковороді (1977) на Контрактовій площі у Києві. В музеї зберігається декілька варіантів із семи проєктів до пам’ятника Г. С. Сковороді та фотопроєктів, які не збереглися.

Драматургія І. Кавалерідзе потребує глибшого аналізу. Для Івана Кавалерідзе драматургія свого часу стала новою віхою в житті. Про початок своєї роботи в театрі він згадує так: “У грізну пору, коли падав старий, струхлявілий світ і поставав світ нового, жага народу до творчості, зокрема до мистецької, була величезна. Настав час, коли українське слово могло вільно звучати зі сцени. І я організував на хуторі народний театр. Грали “Поревізі” М. Кропивницького, “На перші гулі” С. Ва-

сильченка. Невдовзі я перебрався до Ромен... став організатором, режисером і актором робітничого — Селянського театру при Роменському повітовому відділі народної освіти” [4, 61].

У спогадах І. Кавалерідзе зазначає, що чимало талановитих юнаків і дівчат привела в той театр жаждою грати на сцені. Для деякого з них невеличкий кін у дерев’яному театрі над Сулою став сходиною до вершин великого мистецтва. Так сталося з роботящим, скромним хлопцем із села Рогинців Василем Яременком, який невдовзі став народним артистом Української РСР. Так сталося і з Оринкою Підпригорою із Засулля: з Роменського театру її шлях проліг через Київський музично-драматичний інститут ім. М. В. Лисенка. Згодом її ім’я стало відомим як Ірини Воликівської, народної артистки республіки. У робітничо-селянському театрі в Ромнах зазвучав голос Степана Шкурата, пічника із залізниці, муляра і бетонника, а згодом ушлявленого кіноактора. З часом Роменський народний театр став професійним і остаточно оформлення цього талановитого колективу завершив прихід Ганни Затиркевич-Карпинської. Невдовзі було засновано ще один театр — на Засуллі, а далі ще один — Залізничний.

С. Шкурат у своїх спогадах згадує: “Після 1917 року роменський театр почав кріпнути з кожним днем. Керував нами, — тоді ще молодий і невтомний, режисер і скульптор Іван Петрович Кавалерідзе. Переграв у ньому все, що тільки ставилося тоді на українських сценах — і класику і сучасне” [6, 3–4].

І. Кавалерідзе написав більше десяти п’єс, із них було поставлено на сцені театрів тільки чотири: “Вотанів меч”, “Перекоп”, “Перша борозна” (або “Старики”), “Тригорій і Параскева”. Рукописи драматургічних творів, так як і сценаріїв кінострічок зберігаються у фондах музею-майстерні.

Хронологічно перша п’єса І. Кавалерідзе “Вотанів меч” була поставлена 1966 року в Тернопільському театрі, а 1971 року в академічному Дніпропетровському театрі ім. Т. Г. Шевченка (режисер В. Оглоблін). “Вотанів меч” — своєрідний філософський роздум над питанням війни і миру. Ця драма повторює усі сюжетні перипетії однойменного твору кінодраматургії, що готувався до постановки на Київській кіностудії ім. О. Довженка 1963 року, але не був здійснений на екрані через незалежні від автора обставини. Події Другої світової війни розгля-

даються у п'єсі в складній взаємодії найрізноманітніших суспільно-політичних і моральних факторів, що надають драмі сучасного, актуального значення. Автор показує духовну спустошеність, людиноне-нависницьку філософію негативних дійових осіб, таких як полковник Брандт, його ад'ютант Густав Шредер, Герберт Гезанг, Рудольф Гольц, які мріяли про світове панування, несли мільйонам людей газові камери й концентраційні табори. На противагу цим недолюдкам з'являються образи мужніх радянських патріотів: професора Руденка, його доньки Анни, партизанів Луценка і Дроботька. У вкрай складному, напруженому конфлікті висвітлюється протилежність світоглядів, різні життєві позиції, моральні та естетичні цінності.

У 1967 р. на сцені Харківського академічного театру ім. Т. Г. Шевченка було поставлено героїко-романтичну драму “Перекоп”, яка тоді мала назву “Міст через Гниле море”. Ця постановка отримала диплом другого ступеня на республіканському огляді кращих вистав ювілейного 1967 р., (диплом першого ступеня не отримав ніхто). Ця п'єса розповідає про конкретну подію з історії громадянської війни — перехід Червоної Армії через Сиваш. Митець хотів показати, і це йому вдалося, людей, які творять історію, беруть один Перекоп за другим. Сила п'єси у яскравих постатях позитивних героїв, які захоплюють своєю життєвістю і розумом. Герої автором представлені чуйними, безстрашними, які не бояться труднощів і невдач, чітко бачать усі перспективи майбутнього розвитку своєї батьківщини. Тема Перекопу звучить як тема подолання всіх труднощів на шляху до нового життя. Перекоп має ще один аспект — мораль. Впродовж усієї боротьби, йде невинна перевірка людей на вірність своїм переконанням, вірі в перемогу, громадському обов'язку.

У одному з досліджень драматургії І. Кавалерідзе — дослідженні Л. Барабана (“Драматургія

Івана Кавалерідзе в загальноєвропейському контексті”, 1997) наголошено: “Іван Кавалерідзе у складній суспільно-політичній часі усвідомлював своє завдання драматурга, виступаючи не як історик, що точно й послідовно в хронологічному порядку викладав факти, а як митець, що конденсував події в їхній художній трансформації. Це властиве й тепер усім кращим європейським п'єсам з історичної тематики” [7, 58–59]. П'єса І. Кавалерідзе “Либідь — річка Київської Русі”, викладена в старослов'янському стилі, зі збереженням давньої мови (лібрето 1965 р.) [8, 56]. Автор починає історичну п'єсу, починаючи з часів князівства Аскольда і Діра, князя Олега, який об'єднав Київські землі, Ігоря й Ольги, їхнього сина Святослава. Ідеться в п'єсі також про князівство Володимира як періоду найвищого підйому Київської держави: саме він у водах Дніпра похрестив “весь” народ київський. Сюжет п'єси розкриває і добу правління Ярослава Мудрого. Далі йдеться про гетьманство Богдана Хмельницького. Завершує свою роботу автор приїздом до Києва Тараса Шевченка, який у 1846 р. жив у маленькому будиночку, де нині відкрито музеї.

Працюючи у різних галузях мистецтва І. Кавалерідзе повсюди досягав найвищої майстерності. Широкий творчий діапазон митця, незламність і самодостатність ставлять його в ряд непересічних особистостей ХХ ст. У сучасних умовах важливо не тільки зібрати видані раніше матеріали, а й дослідити і переосмислити творчі пошуки І. Кавалерідзе, його художні відкриття в пластиці, кіно та драматургії, враховуючи теоретичні напрацювання сучасних українських мистецтвознавців і зарубіжних дослідників, мемуарні й архівні матеріали. Музей-майстерня І. П. Кавалерідзе намагається гідно представляти його творчість і вести подальшу пошукову роботу, повертаючи у контекст української культури ім'я митця — особистості європейського рівня і значення.

Література:

1. Німенко А. В. Іван Кавалерідзе / А. В. Німенко. – К., Мистецтво, 1967. – 590 с.
2. Хрущов Н. С. Высокое признание литературы и искусства / Н. С. Хрущов // Правда. – 1963.
3. О. Гончар. Відкриття Альберти / О. Гончар // Літературна Україна. – К., 1992. – С. 9.
4. Кавалерідзе Іван. Статті. Спогади. / І. Кавалерідзе. – К., Мистецтво, 1988. – С. 164.
5. Безклубенко С. Ренесансна постать на тлі сучасної епохи / С. Безклубенко. – К., Генеза, 1997. – С. 10.
6. Шкурат С. Дещо з моєї біографії : спогади / С. Шкурат. – 1967. – С. 3–4.
7. Барабан Л. Драматургія Івана Кавалерідзе в загально-європейському контексті / Л. Барабан. – К., Генеза, 1997. – С. 58–59.
8. Кавалерідзе І. П. Либідь – річка Київської Русі / І. П. Кавалерідзе. – 1965. – С. 56.
9. Оглоблін В. Нас єднала справжня дружба / В. Оглоблін // Новаторство Івана Кавалерідзе. – К.: Генеза, 1997. – С. 59–60.
10. Капельгородська Н. Деякі уточнення до біографії майстра... / Н. Капельгородська. – К., Генеза, 1997. – С. 12.